

leto železnicam ne posodili, ampak v podporo podarili, da zamorejo delničarjem itd. dolžne obresti izplačati. Kdo pa je tedaj stavljenje takih železnic dovolil, ki same shajati ne morejo ali nečejo? No, to so nam naložili naši ustavoverni, liberalni poslanci v slednjem desetletju; prej tega ni bilo. Nedavno se je odprla nova in precej nepotrebna železnica v Salzburškem, katerej so dovolili skoz 90 let za vsako leto 1,200.000 gld. podpore v srebru iz državne blagajnice. Izmed ovih liberalnih poslancev pa ima mnogo gospodov dobre službe pri raznih železnicah, zlasti kot upravni svetovalci; drugod n. pr. na Ogerskem je to prepovedano. Tam mora mož ali službo pri železnici popustiti ali poslaniško čast položiti; XVII. državni dolg zahteva za obresti itd. več, kakor kateribodi izmed drugih oddelkov namreč: 128,453.387 gld. Ogerske dežele so pa še posebič zadolžene in potrebujejo 108 milijonov za obresti, torej teži celo Avstrijo dolg 5128 milijonov, za kateri kapital morajo davkeplačilci samo za obresti žrtvovati drugo leto 236 milijonov. Pred 30 leti t. j. l. 1848. smo imeli samo 831 milijonov dolga in smo z 41 milijoni za obresti shajali. Dače takrat niso bile velike, sedaj so silno napete in vendar boče naš minister drugo leto moral zopet na posodo vzeti 20, ogerski pa 6 milijonov. Kako bo to Magjarom mogoče, to je težko povedati, ker jim že letos nihče ni hotel posoditi vseh 80 milijonov, katerih jim je potrebnih, ako hočejo še dalje tako gospodariti, kakor do sedaj! Iz vsega pa je razvidno, da se pomikamo vedno dalje proč od srečne dobe, v kateri bi se davkoplačilcem bremena polajšala.

Šolsko prašanje pa avstrijski katoličani.

II. In ko otrok vzraste v dečka ali v deklico stariši ga vpeljujejo v krščanski nauk, a ne le v nauk, temveč tudi v krščansko življenje. Otrok se vdeležuje krščansko-katoliških navad pri hiši, in ko vzraste v mladenca ali v devico, stariši tako naprej zanj skrbé, da v ti meri, v kateri svet bolj spoznava, tudi v spoznanju vere napreduje, in kolikor on bolj občuje s svetom čez meje domače hiše, tudi napreduje v krščanskem življenju; kakor namreč raste v spoznanju svetá in razmer, toliko bolj mora rasti v krščanskem življenju. Tako se vtrdi prava misel, pravo spoznanje, ki vodi človeka gotovo in varno v življenju. Kedar stariši nemorejo več sami svojih otrok podučevati, ampak si iščejo pomočnikov, tako jim je, izvolivšim take, prva skrb, da otroka ne zaupajo ljudem, ki sami ne mislijo po krščansko, da še celo slutnja, da bi se tukaj ne bili zmotili, jim prizadeva veliko skrbi, in kakor mislijo, da se kaj takega pri podučevanju poskuša, ter se hoče omajati versko prepričanje pri otroku, precej odstrané krivega. Z vso previdnostjo skrbé stariši, da ne pride od zunaj slaba setev dvomljivosti v otroče srce, da se njegova domišljija ne

omadežva, njegova nprav ne ogrdi. Tako ga varujejo dotlej, da smejo upati, da se je krščansko prepričanje dovolj utrnilo, da zamore otrok sam odvrčati nevarnosti, ki mu žugajo. Sila malo družin pa je, ki bi same mogle izobraževati svoje otroke zgol po domači izreji. Po večem so vse družine prisiljene, da združujejo svoje otroke zarad podučevanja z drugimi otroci, t. j. da jih v šolo pošiljajo. Potrebo šol je potem, ko je bila po razpadu rimske države za dalj časa pokopana gerško-rimska civilizacija, najprej Cerkev spoznala; med barbarskimi narodi, prestopivšimi v krščanstvo, je prva osnovala šole, in ne le samo take, ki jih imenujemo ljudske šole, marveč tudi šole za višo omiko. Te šole so se razmnožile in razširile v tej meri, v kateri so se razvile družinske ali socialne zadeve, in sčasoma so se kristijanje sami zedinili, da so ustanovili šole po svoji potrebi, in jih prepustili cerkvenemu vodstvu. Podlaga ljudski šoli je postala farna šola. Tako so se krščanske ljudske šole razvijale dan za dnevom do današnjih dni pod cerkvenim vodstvom.

In kakor stariši postopajo doma, ko otroke izrejuje, isto pot je tudi hodila šola z otroci, kateri so ji bili izročeni. Kakor hišni oče doma čuje nad odgojo, isto vodi in nadzoruje, tako je v šoli župnik duševni oče vsi družini. V šoli so podučevali, a ne le samo podučevali, šola je bila tudi del krščanskega življenja, in le s tem je delala na to, da se je krščansko mišljenje pri ljudstvih obranilo, utrdilo in razvilo. Tako ni bilo samo pri nas katolikih. Tudi tačas, ko je po velikem krivoverstvu odpadlo mnogo ljudi od Cerkve, je vstanovila vsaka verska ločina svojo lastno šolo. Že v naravi človeški tiči spoznanje, da mora šola gojiti versko prepričanje. Še le najnovjši čas nam kaže šole, ki stojé na drugačnih tleh, namreč brezverske šole, in sicer se prikaže brezverska šola med omikanim svetom v razni obliki. Tako nahajamo v severni Ameriki šole, vstanovljene tako, da se podučuje v njih samo v svetnih (weltlich) predmetih. Tako je nastala brezverska šola po deželah, kjer civilizacija ne postopa po naravnem potu, po katerem bi se podedovana domača omika razvijala, ampak tam, kjer se pogumni ljudje lotijo orjaškega dela, da od danes na jutro napravijo civilizirano državo. Po teh dezelah, kjer je malo prebivalcev, pa še ti razkoljeni v brezštevilne verske ločine, ni kazalo državni oblasti, katere je pri tem prenagljenem razvoju tudi šol potrebovala, drugače, nego, da vstanovi šole, občne otrokom raznih verskih ločin, volili so za to najkrajšo pot ter izrekli, da ima državna šola um razvijati in podučevati otroke v svetnih rečeh. Kar se podučevanja v veri tiče, naj se vsak obrača do svojega dušnega pastirja. Katoliška Cerkev je pa precej obsodila tako postopanje. Sklicujem se na sklep škofovske sinode, katero so imeli l. 1873. v državi Ohio in kjer je bilo stavljenjo vprašanje, ali se smejo spuščati katoliški stariši, ki svoje otroke

pošiljajo v brezverske šole, k svetim zakramentom? in v tem oziru je sinoda tako-le razsodila: „Sveti prestol in ordinarijat sta zanikala to vprašanje; tisti stariši, ki svoje otroke pošiljajo v nekatoliške šole, se sami ne smejo pripuščati k svetim zakramentom“. Izjema od te prepovedi se je dovolila le takrat, ako ni mogoče ustanoviti katoliško šolo in tudi takrat le, ako župnik privoli, ki pa sme v to privoliti, držec se nekaterih posebnih škofovih ukazov. Ta ameriški sistem je bil v nekaki meri tudi zašel na Angleško. Tamkaj niso šole po deželi sistematično razdeljene po vsi deželi; obrt se gromadi in kupiči po nekaterih mestih tako, da so po takih krajih, hoté odvrniti vzrast popolnoma zanemarjene mladine, osnovali državne šole, v katerih bi imeli po ameriški navadi otroci raznih verskih ločin samo v svetnih predmetih poučevani biti. Na Angleškem je hotela neka stranka ta sistem sprejeti za občni šolski sistem; a to ni ugajalo angleškemu duhu za resnico in prostost, in preteklega leta so imeli prav zanimive razprave o tej stvari. V poročilih o tem so se začeli glasovi anglikanov, ki so se izrazili z vso odločnostjo tako-le: „Nismo katoliki, nasprotniki smo katoliški cerkvi, a poprej bomo pošiljali svoje otroke v katoliško šolo, kakor v tako, ki noče vedeti ničesa od vere“. In stvari na Angleškem so se razvile tako, da je poleg takih šol neomejena prostost za napravo verskih šol, in angleški katoliki so se zbrali in si prizadevajo s prečudno delavnostjo in požrtvalnostjo na to, da snujejo povsod šole, dosti velike, da sprejmo vse katoliške otroke. Angleška postavodaja pa je bila zadosti pravedna in pravična, da je skrbela zdatno za to, da se ne sme v brezverskih soseskih šolah zgoditi nič kaj takega, kar bi spodkopavalo krščansko prepričanje, in da se nobeden oče ali jerob ne sme siliti, da bi pošiljal svoje otroke ali varovance v šolo, ki ni njegovega veroizpovedanja. Kakor se kaže, bodo na ta način po tekmovalju verske šole preobladale popolnoma brezversko šolstvo. (Dalje prib.)

Gospodarske stvari.

Ali se imajo sadunosna drevesca plitvo ali globoko saditi.

M. Skušen vrtnar je nekaj rekel, da se po preglobokem sajenju sadunosnim drevescem več škodi, kakor pa po kateri koli drugi napačnosti. In imel je gotovo prav. Vsekako je dosti manj škodljivo drevesca preplitvo ko pa pregloboko posajati; v prvem slučaju si drevice more samo pomagati, v zadnjem pa je popolnoma brez vse pomoči. Korenine rastlin potrebujejo ravno tako dobro zraka in toplote kakor rastlinski deli zvnaj zemlje in če so prav posajena, si bodo mestu privadila, na katerem imajo za naprej rasti. Ako je površina zemlje po naturi suha, bode korenina globoko po-

gnal, da najde vlage, ako je pa mokra, bode bolj blizo površine se razširjala. Po nobenem načinu pa ne more niti drevo niti druga rastlina, razun takih, ki v vsakem členku korenine poganjajo, vspešno rasti, če je koreninski vrat globoko pod zemeljno površino prišel. Pri posajanju slabih dreves in grmičev, do katerih veter nima nobene moči, ni prav nobenega izgovora za pregloboko posajanje in vendar se ta napaka le prepogosto nahaja. Marsikteri vrtnarji posajajo drevesca pregloboko meneči, da si z tem postavljanje kolov in privezovanje drevesc prihranijo; pa ne premislijo, da se z tem v nevarnost podajo drevice za zmiraj pokvariti. Če je namreč rastlina ali drevo zadržano svoje korenine v pravi oddaljenosti od površine poganjati, takrat ne morejo vspešno rasti. Bodo sicer nekoliko časa životarile, slednjič pa poginile. Ko pa je nasproti rastlina le plitvo posajena in ko so njene korenine z prstjo pokrite, blizo pod površino razširjene, jih bode kmalo, kolikor ji bode potrebno, da začne trdno stati, tudi v globočino pognala. Seveda se morajo vsa drevesca in grmiči v gotovi višini podpreti, da jih silni vetri ne poderó. Da se marsiktera škoda zgodi, če se to zamudi, je brez dvombe gotovo. Veča škoda pa se še dela po preglobokem posajanju. Zlasti se to sadunosnim drevescem mnogokrat primeri. Tako posajena drevesca ali celo ne rastejo ali pa ne rodijo, med tem ko si gospodar zastojn možgane brusi, zakaj je to tako in ne inako. Pisatelj teh vrstic si je to stvar prav žalostno skušiti moral. Dal je pred 15 leti sto pritličnih sadunosnih drevesc posaditi, prav žlahtne sorte. Vrtnar, kojemu se je to delo zaupljivo izročilo, je vsih sto drevesc pregloboko posadil. Nasledek je bil, da jih je skoraj vsih sto z časom poginilo, kar jih pa je ostalo, so životarila in še le okrevala in rodila, ko se jim je prst okoli debla odgrebla bila in tako koreninam zrak dal. Če tako posajena drevesca nečejo rasti, je najbolj brž ko mogoče jih iz zemlje podreti, korenine jim malo porezati in zopet plitvo posaditi. Pri posajanju drevesc in grmičev se je treba tega le pravila držati: Po nobeni ceni se ne sme ktera rastlina globočeje posaditi, kakor je prej globoko v zemlji stala. Vsekako mora koreninski vrat enako visoko z površino zemlje in tam, kder je zemlja bolj vlažna rajši še nekaj više biti, kakor poprej. Korenine se morajo okoli debla lepo razložiti in med nje toliko dobre prsti natrositi in okoli debla nasuti, da je z koreninskim vratom enako visoko, ki pri vseh dobro razvitih drevescih mesto ali globočino kaže, do ktere je prej drevice ali grmič globoko v zemlji stal. Da je treba mladim posajencem še količa, smo že prej povedali. Sploh pa bi se tudi manjše rastline ne smele pregloboko posajati, ker le tako bodo zdravo in veselo rastle, nasproti pa dolgo časa le bolj hirajo, dokler se korenine do viših delov zemlje ne dokopljejo ali donjejo.